

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In quâ tractatur de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, ac Sacrificio
Missæ, ...

Bosco, Jean a

Lovanii, 1667

Concl. XII. Excusat ab auditione Missæ in die Festo impotentia corporalis,
non tantùm physica, sed etiam moralis, quando sine jactura alicujus boni,
saltem mediocris æstimationis, aut sine magna ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73377)

per præceptum antecedens, & in hoc casu verum est, quòd privilegium non debet redundare in obligationem & odium privilegiati.

Hac de causa si aliquis habeat privilegium anticipandi divinum Officium, ita ut hodie recitare posset totum divinum Officium crastinum, & ita satisfacere præcepto, non tamen teneretur ad utendum illo privilegio, & anticipandum, etiamsi sciret se crastinà die habiturum impedimentum vel morbi, vel alterius generis, quod à recitatione excusaret. Item qui haberet privilegium in infirmitate commutandi Officium divinum in Coronam B. Virginis, non teneretur uti illo privilegio, etiamsi posset Coronam absque incommodo recitare. Ratio est eadem, quia præceptum secundum se non obligat ad recitandum die præcedenti, sed ad recitandum intrà illam diem, neque obligat ad recitandam Coronam, sed Officium: ergo si privilegium afferret obligationem recitandi die præcedenti, vel recitandi Coronam, afferret obligationem ad objectum novum, ad quod præceptum de se non obligat.

190. Exemplum posterioris.

Posteriori autem modo se habet privilegium, quando non variat objectum præcepti, ut in casu nostro. Nam præceptum erat audiendi Missam die Festo: privilegium autem non obligat ad aliud, sed aufert id, quod impedièbat audire Missam die Festo, & eà occasione facit indirectè, quòd præceptum, ablato impedimento, obliget absque excusatione. Tale etiam est illud privilegium celebrandi in Oratorio privato: tale est privilegium obtinendi absolutionem à reservatis per Bullam Cruciatæ, quod qui habet obligatur tempore debito ad utendum illo privilegio, & confitendum illa peccata reservata ante Communionem; quia præceptum solum est confitendi sua peccata proprio Sacerdoti, potenti absolvere; absque privilegio excusaretur homo à confessione reservatorum, ob defectum Sacerdotis, potentis absolvere: posito autem privilegio, non excusatur; quia potest poni totum, quod præcipitur, & sic in aliis similibus, in quibus per privilegium non obligamur ad aliquid aliud, sed aufertur impedimentum ad illud idem, quod præcepto præscribitur. Hactenus Cardinalis.

191. Quibus concessus est in die jejunii comestio carnis, non semper concessa est secunda refectio.

Ubi videtur supponere præceptum jejunii de se non obligare, nec præcipere abstinentiam à secunda refectioe, quando, sive ex privilegio, sive ex alia legitima causa, conceditur comestio carnis, quod ex dictis patet esse falsum secundum veriorum sententiam, quam docet inter ceteros Lessius de Virtut. Card. lib. 4. c. 2. n. 45. in fine dicens: Quibus concessus usus carnis, his etiam censetur permessa secunda refectio, ut docet Toletus lib. 6. cap. 3. quod tamen ex sententia Cajetani & Navarri limitaverim habere locum, si ratione debilitatis naturæ, vel corroborationis id concessum sit; non autem si quis à piscibus

abhorret, vel putantur nocere temperamento: tunc enim causa non subest, cur gemina refectio concedatur.

Quando ergo per Bullam Cruciatæ conceditur servare jejunium comedendo carnes, tollitur partiale objectum jejunii, scilicet abstinentia à carnibus; & remanet obligatio abstinendi à secunda refectioe, adeoque privilegium istud non facit, quòd præcepto satis fiat per aliud opus, quod non erat in præcepto; sed facit, quòd præceptum, quod antea erat virtualiter duplex, tantum sit unicum & simplex respectu privilegiati. Casus ergo planè dissimilis nostro casu; immo & illis, quos Cardinalis adducit in confirmationem.

Deinde apud Dianam 1. part. tract. 11. resol. 2. in fine sic lego: Qui audiunt Sacrum tempore interdicti virtute Bulle Cruciatæ tenentur aliquas preces Deo pro unione Principum Christianorum contra Infideles, eorumque contra eosdem victoriâ emitte, quod præceptum ad mortale non obligat, sed tantum ad veniale. Quod si verum est, liquet privilegium istud non solum auferre id, quod impedièbat audire Missam, verum etiam ad aliquid aliud obligare, adeoque secundum Lugonem non esse obligationem tali casu audiendi Sacrum.

Sed jam satis de impotentia spirituali, ad quam reducitur ignorantia invincibilis, & bona fides, quæ in omnibus præceptis, præsertim humanis excusant à peccato, ut suppono ex communi sententia, alibi solita explicari. Et sanè ratione bonæ fidei multi rudes, etsi reverà non excusati ab obligatione, non peccant mortaliter; qui tamen sunt instruendi & monendi, ne tam facile se absentent.

192. Ad impotentiam spiritualem reducitur ignorantia invincibilis & bona fides.

Cæterum quæ impotentia spiritualis, eadem aut par ratio est impotentia corporalis, quæ utique ponitur pro secundo principio generali, & explicatur sequenti Conclusionè, quæ talis est:

CONCLUSIO XII.

Excusat ab auditione Missæ in die Festo impotentia corporalis, non tantum physica, sed etiam moralis, quando sine jactura alicujus boni, saltem mediocris æstimationis, aut sine magna difficultate & labore Missa audiri non potest.

Hæc Conclusio non indiget nisi explanatione. Et verò quantum ad impotentiam physicam, saltem de illa verificari debet Regula juris 6.

193. Excusat ab auditione Missæ impotentia moralis.

Reg. 6. de
Reg. Juris
in 6.
Lex 185 ff.
ed.
qualis est
respectu
in carceribus
incarceratorum, in-
firmorum, in-
firmorum, in-
navigantium.

juris 6 de Reg. Juris in 6. *Nemo potest ad impossi-
bile obligari.* Et L. 185 ff. de Reg. Juris: *Impossi-
bilitatem nulla obligatio est.* Censetur autem sim-
pliciter impotens, qui in vinculis aut carceri-
bus detinetur, aut tali morbo, ut non possit
omnino ire ad locum Missæ, vel illam apud se
habere.

Idem sit iudicium de navigantibus, qui nec
possunt ad terram accedere, neque etiam in navi
eam audire, defectu celebrantis. Interim si in
navi Missa diceretur licite vel illicitè, non du-
bito quin tenerentur audire, cum nullum jus
vel divinum, vel humanum huiusmodi auditionem
prohibeat; & aliunde sit vera Missa, ut
suppono.

An hi te-
neantur
audire Missam
sicam?

Nam si solum foret Missa sicca (id est, ex-
hibito reliquarum ceremoniarum præter con-
secrationem Corporis & Sanguinis Christi)
quæ semper licet, quamvis optimum consilium,
ac devotionis & religionis indicium sit, illam
audire, & aliquando possit esse, saltem ad vi-
tandum scandalum, necessarium; attamen per
se nulla est obligatio ex vi præcepti Ecclesiastici
audiendi huiusmodi Missam; quia reverà
non est Missa, & per consequens, nec materia
præcepti, ut liquidò probatur; quia si quispiam
talem Missam audivisset in die Festo, deberet
iteratò Missam propriè dictam audire, si com-
modè posset.

194.
Defectus
necessario-
rum excu-
sat à Missa
audienda;

Huc etiam reducitur casus, in quo non est
Sacerdos, vel deest materia necessaria conse-
crationis, Altare, vestimenta, aut alia præcepto
Ecclesiastico requisita ad licitam celebrationem.
Si tamen sine his Sacerdos illicitè cele-
braret, teneris assistere, ut statim dixi de Missa,
quæ illicitè diceretur in navi, quia nullo jure
prohibetur illa assistentia; sed tantum cele-
bratio.

ut & Sa-
cerdotis
excommu-
nicatio,

Cæterò si Sacerdos foret excommuni-
catus vitandus, perspicuè constat, neminè debe-
re, immo nec posse interesse ipsius Sacro, tamen si
nulli alteri posset assistere. Siquidem majoris
momenti censetur prohibitio communicandi
in rebus Sacris cum excommunicato vitando,
quàm præceptum audiendi Missam in die Festo.

nisi sit tole-
ratus.

Dico, *Excommunicato vitando*; quia cum sine
peccato possim audire Missam excommunicati
tolerati (qualis post Extrav. *Ad vitanda*, cen-
setur, qui non est nominatim excommunicatus
& denunciatus, vel publicus Clerici percussor)
nulla est ratio, quare, accedente præcepto Ec-
clesiæ, non teneat audire, quamvis ipse peccet
spontè celebrando.

195.
Quis di-
cendus sit
simpliciter
impotens?

Lex 15. ff. de
Condit. Insti.

Itaque simpliciter impotens est, qui non po-
test audire Sacrum sine peccato, nam id solum
propriè possumus, quod licitè possumus, argu-
mento Leg. *Filius qui*, 15. ff. de Condit. Insti.
ibi: *Nam quæ facta ledunt pietatem, existimationem
venerationem nostram & (ut generaliter dixerim)
contra bonos mores sunt, nec facere nos posse cre-
dendum est.*

Hinc excusatur titulo impotentia, qui fide
datà (& maxime si juramento firmata sit) vel
præcepto Superioris, domi suæ justè manere
compellitur, quamvis corporaliter non cogatur,
excusatur, inquam, cum licitè exire non
possit.

Atque hæc quidem facilia; difficillimum au-
tem discernere hic & nunc impotentiam mor-
talem, utpote quæ non consistat in indivisibili,
neque uno tantum, sed pluribus modis accide-
re possit. Hinc in Conclusionè assignavi regula-
m generalem, ab Auctoribus communiter tradi-
tam, quam quilibet prudens poterit applicare
ad casus particulares, omnibus circumstantiis
maturè consideratis.

Ratio porrò hujus regulæ est, voluntas Le-
gislatoris sive Ecclesiæ, quæ tamquam pia
mater noluit Filios suos cum extraordinario
incommodo obligare, ut colligitur ex recepta
consuetudine, & unanimi consensu Doctorum,
Ecclesiæ sciente & non contradicente, cum
tamen facile posset contradicere. Incommodo,
inquam, animæ, vel corporis, honoris seu
bonorum temporalium.

De incommodo animæ, quod est peccatum, 197.
constat ex dictis illud excusare; cum non solum
sit impotentia moralis, sed suo modo physica.
Sed numquid etiam excusat periculum peccati?
V. g. timet aliquis prudenter, ne per-
ditè concupiscat aliquam personam, quam scit
esse in Ecclesia, si vel tantum illam aspiciat,
magis si ei loquatur, quod tamen non poterit
honestè subterfugere; non dubito quin huius-
modi excusetur ab hoc præcepto; licet enim
physicè posset resistere tentationi, æquidem
consideratà suâ fragilitate, non sine maxima
difficultate.

Certè si propter periculum alieni peccati 198.
potest aliquando manere domi, tamen non
teneatur, ut multi docent; cur non æquè, aut
magis ad vitandum peccatum proprium?
Nam charitas incipit à seipso, & peccatum alie-
num non minus per accidens sequitur, quàm
peccatum proprium.

Nonne ab omnibus excusantur, qui, si Ec-
clesiam adeant, timent seditionem, aut rixas
graves concitandas propter veteres inimicitias,
vel propter locum, ordinem & dignitatem?
Sic etiam titulo charitatis alienæ excusatur
mater, quæ manet domi, ut custodiat filiam,
cujus probabile periculum peccandi timet, si
eam vel domi solam relinquat, vel secum du-
cat ad Ecclesiam.

Similiter ex eodem titulo excusatur nu-
trix, quæ non potest secum ferre puerum
ad Ecclesiam absque non levi adstantium
& celebrantis perturbatione, nec potest
domi relinquere absque probabili aliquo
pueri periculo corporali. Numquid anima
plùs est, quàm corpus? Et plùs diligere
possum; imò debeo propriam animam,
quàm

quàm corpus alienum, imo quàm proprium corpus, ad cujus molestias evitandas, ut continuò dicitur, possim sæpius ab Ecclesia, & Missa me absentare?

199. **Objecio.** Si dixeris; proprium peccatum potes, & debes evitare, estò Missa assiltas; alienum autem non potes. Respondeo: quamvis ego non possim, & ideo etiam ordinariè non debeam, quia scandalum est passivum; equidem proximus meus potest, & debet. Et licet possim evitare peccatum proprium & debeam, etiam cum quacumque difficultate, & molestia; attamen non videtur, quòd Ecclesia velit me obligare ad illam actionem, ex qua per accidens oritur notabilis difficultas & molestia.

Urgebis: ergo etiam licet omittere Missam propter majorem utilitatem propriam, vel necessitatem spiritualem. Probatur Consequentia; quia Doctores communiter, titulo charitatis alienæ excusant illos, qui deserviunt infirmis, quando servitium est necessarium, aut certè (cùm aegritudo est alicujus momenti) valde utile.

200. **An excuset auditio Concionis? Dicastillo, Angelus, Rosella.** Aliqui concedunt Consequentiam, inquit Dicastillo disp. 5. n. 193. Ita Angelus verb. Feria n. 45. qui putat præferendam esse auditionem Concionis auditioni Missæ, cujus sententiæ fuisse D. Bernardum testatur Rosella verb. Dominica n. 50. Hec ille.

Planè testatur id Rosella, sed non de Divo Bernardo sed de S. Bernardino, neque n. 50. sed n. 5. credo esse vitia typographica. Interim contrarium docet Rosella; quia, inquit, Missa est de præcepto simpliciter, non autem prædicatio. Et continuò atexit: licet S. Bernardus fuerit hujus opinionis; & miror de ejus subtilitate, & totus mundus contrarium observat. Hæc ille. Sed locum S. Bernar. non allegat, unde non potui cognoscere perfectam veritatem.

Quantum ad Angelum, putat hic omnino Concionem esse præferendam, sed non præcisè propter majorem ejus utilitatem; sed quia, inquit, ratio legis in hac magis militat, ut patet intuenti jura, quæ magis ratione audiendi Scripturas sanctas & Verbum Dei præcipiunt Missam audire, quàm aliâ ratione.

Legi jura, & quamvis in aliquibus fiat mentio Concionis & auditionis ejus; ut cap. Omnes Fideles 62. cap. Sacerdote 63. & cap. Episcopus 67. de Consec. dist. 1. in aliis tamen, nimirum cap. 64. & cap. Cum ad celebrandas 65. auditionem solius Missæ invenio. Aliunde autem constat, obligationem audiendi Concionem, si quæ olim fuerit ex illis juribus, hodie contrariâ consuetudine penitus cessasse.

201. **Communiter, non excusat** Respondeo ergo ad argumentum Negando Consequentiam; nisi necessitas capiendæ utilitatis ex Concione tanta sit, ut sermone non audito desperet aliquis posse discere ea necessaria fidei, quæ ignorat. Alioquin si alio tem-

pore commodè possim illam scientiam acquirere, aut quamcumque aliam utilitatem spiritualem, ipsa ratio dicit prælegendum esse opus præceptum, cùm per se nullas sit major fructus, quàm servare mandata eo tempore, quo ipsa obligant. Quis enim dixerit me posse Sacrum omittere, ut in cubiculo meo contemplationi Dei vacem, ex qua majorem fructum spirituales mihi provenire existimo?

Cùm itaque in casu illo ægroti, illud servitium, ut suppono, non possit in aliud tempus deferri, & nisi præferatur in occasione & tempore Missæ, patietur ægrotus & privabitur remediis sibi multum opportunis, hinc est, ut tunc liceat omittere Missam propter bonum ægroti, & non aliàs propter bonum Concionis.

Rogas quid ergo faciendum, quando urget præceptum Confessionis, & non potest commodè impleri nisi omittatur Missa? Respondeo, confitendum esse, quia lex Confessionis videtur esse majoris momenti, secùs simplex Confessio, quando non est in præcepto, nisi fortè ex illa speraretur notabilis utilitas, propter particularem conditionem Confessarii nunc præsentis, quam postmodum eo absente non posset penitens acquirere. Tali namque casu planè existimo præceptum audiendi Missam non obligare, si verum est, quod aliqui docent, & videtur probabile; Missam posse omitti sine culpa propter notabile & extraordinarium lucrum temporale, quod mihi cessaret, si Missa adesset.

Licet enim Confessio illa non sit in præcepto; ut nec acquisitio illius extraordinarii lucri, aut servitium valde utile, quod præsto ægroti, ut suppono; nihilominus cùm affirmativa præcepta non obligent ad semper, facile potest, mutatis circumstantiis, eorum obligatio cessare; adeoque in illis casibus non omittitur opus præcepti, propter opus consilii, sive non præferatur consilium præcepto; sed res constituitur in tali statu, & cum talibus circumstantiis, ut propter bonum proprium vel proximi, præceptum desinat obligare; quod omnes debent concedere, qui admittunt excusationem damni temporalis emergentis, etiam tunc, quando aliunde præceptum charitatis non obligat ad illud evitandum.

Igitur ut veniamus ad incommodum temporale, nemo dubitat periculum vitæ ab obligatione hujus præcepti excusare: immo periculum mali longè inferioris, v. g. infirmitatis non admodum notabilis, dummodò tamen sit alicujus momenti & periculum probabile judicio viri prudentis. In dubio melior est conditio possidentis. Sed quis ille? Autumo quia lex; illa enim ante dubium periculum obligabat; tibi ergo incumbit probare periculum subesse, quo à lege eximaris, quousque ergo sufficienter probatum fuerit, manet obligatio legis.

Excusat necessaria assilientia ægroti.

202. Excusat præceptum Confessionis, immo aliquando simplex Confessio.

203. Excusat probabile periculum vitæ & infirmitatis alicujus momenti.

204. Objectio. Dicastillo

Navarrin. Suarez. Angelus. Henriquez.

Responsio.

205. Signum cognoscendi periculum reincidenti in morbum.

Quis quandoque est in valetudine ob lesionem horarum, licet non historicum.

206. Quid dicendum de laborantibus quartana febris, faminis gravidis.

aut essentibus veste decenti vel debito comitatu?

L. 19 ff. Ex quibus causis.

Dices cum Dicastillone supra n. 174. ubi videtur docere contrarium; quilibet tenetur sibi prospicere in re gravi, seque diligere: ergo manente dubio non solum non tenetur audire; sed neque potest. Qua de re, inquit ille, potest legi Navarrus cap. 21. n. 3. Suarius sect. illa 6. Angelus verb. *Feris* n. 42. Henriquez lib. 11. cap. 25. n. 10. Legi Auctores illos, & apud neminem inveno dubium periculum excusare, immo Suarez in terminis requirit periculum probabile viri prudentis arbitrio.

Pro quo, ut respondeam ad argumentum Dicastillonis, nota, me non dixisse, *Dubium morbum*; sed, *dubium periculum morbi*; nam dubius morbus idem est quod verum periculum morbi, porro dubium periculum nullius est considerationis, ut vel charitas dicet illud esse evitandum, vel præceptum Missæ propterea desinat obligare.

Porro ad discernendum, an convalescens v. g. ex infirmitate, exponat se vero periculo reincidentiæ, ratione cujus possit excusari ab auditione Missæ, consideranda est distantia loci, labor audiendi Missam, & æris temperies, seu qualitas temporis. Et optimum indicium est, quando infirmitas impedit egredi lecto aut domo ad alia negotia æqualis vel majoris laboris, quam sit Missam audire, nam si hæc non impedit, non est cur excuset.

Æqualis, inquam, vel majoris laboris omnibus consideratis; nam, ut advertit Dicastillo supra n. 173. contingere potest, ut valetudinarius cum jactura multo majoris sanitatis corporis oret & legat Horas Canonicas, quam si legeret aliquam historiam gratam, aut aliquid simile, vel etiam Schachorum ludo artenderet, nimirum ipsa mortificatio naturæ, ut attendat & incumbat ad laborem, à quo abhorret, maxime nocet sanitati: quod tamen non contingit in eo labore, etiam fortasse in se majore, qui prompto & alacri animo suscipitur, ac recreationis gratiâ.

Cæterum juxta hæc principia judicandum est de laborantibus quartana febris, & de faminis gravidis, quæ quodammodo infirmantur. Et quoniam homines sæpè magis reputant jacturam famæ vel bonorum temporalium, quam ipsius vitæ corporalis, liquet profectò merito excusari ab auditione Missæ, qui occasione illius timent probabiliter jacturam honoris vel bonorum temporalium alicujus momenti, prudentis viri arbitrio.

Hæc ratione excusatur vir vel mulier, qui defectu decentis vestis vel comitatus, non potest sine dedecore in publicum prodire: argumento leg. *In eadem causa* 10. ff. Ex quibus causis ibi: *In vinculis autem etiam eos accipimus, qui ita alligati sunt, ut sine dedecore in publico parere non possint.*

Hæc tamen omnia regulanda sunt juxta personarum qualitatem, & honestam patriæ con-

suetudinem, neque extendenda est nimium hæc licentia ad superfluos ornatus, præsertim faminarum: & considerandum est, an in hujusmodi casibus possit aliquis secretè v. g. summo mane, vel in Ecclesia à concursu populi remota Missam audire; tunc enim non est cur excusetur, cum non sit difficile & incommodum vitare, & præceptum implere.

Si autem quaeritur, an Pater v. g. possit hujusmodi indumenta negare filio. Respondeo cum Sagundez de quarto Ecclesiæ præcepto lib. 4. c. 1. n. 2. affirmativè, quando id iudicatur necessarium ad ejus correctionem; hæc si quidem correctio satis rationabilis causa est ad utrumque tam filium, quam parentem excusandum à transgressione hujus præcepti, quæ solum per accidens conjungitur.

Eodem titulo excusatur famina inoperta, quæ passim habetur honesta, & tamen grävata est, nec potest lapsum suum occultare, nisi domi se continendo. Et idem est in quocumque casu simili, cum hac equidem limitatione, quando aliàs non potest Missam occultè audire.

Quantum ad jacturam bonorum temporalium, ratione illius excusantur, qui timent furtum, si domum solam relinquunt. Item itinerantes, qui omittunt Missam, ne comites relinquunt, quando alioquin imminet probabile periculum latronum, vel sperant ab illis expensas itineris, aut certè sine illis timent aberrare, aut aliud simile incommodum, quod censetur damnnum temporale alicujus momenti. Nam solum amittere comites vitæ, si nullum aliud incommodum adjungatur, non videtur sufficere.

Similiter qui oves suas, aut res similes cogitur sine custodia in agro relinquere, ut Missam possit audire, regulariter loquendo probabilem habet excusationem.

An autem si plures sint pastores ovium, debeant curare, ut factâ inter se conventionem nunc unus, nunc alius ad Missam vadat; quamvis consultum sit ut ita faciant, tamen non videtur esse stricta obligatio: nec enim, inquit Dicastillo n. 179. ex vi præcepti Missæ videtur quis obligari ad subeundum onus custodiendi oves alterius pastoris, ut ille alter, sibi rependens vices, liberum faciat illi tempus audiendi Missam, cum hujusmodi media non sint ordinaria, ad quæ solum obligantur homines ex vi præcepti.

Quando autem sunt duo vel tres pastores gregis ejusdem, qui necessarii non sunt ad custodiendum gregem pro illo tempore; debent Missam audire. Quod si sint plures Missæ diversis temporibus, omnes debent audire permutatis officiis vicissim custodiendi gregem, & eundi ad Missam. Ita Dicastillo cum aliis, quos citat.

Perinde autem est ad hanc excusationem

207. An pater ob causam potest hujusmodi re- dem negare filio?

208. Excusatur filius domum suam tempore...

209. Quis fructus duntaxat possit duntaxat quando plures sunt?

210. Quis excusatur...

sive sint oves propriæ, aut alienæ, ad quas custodiendas ex officio, vel contractu obligantur. Imo tantò magis excusantur, quanto arctiori vinculo, scilicet justitiæ obligantur. Sed de titulo justitiæ sive officii Conclusione sequenti.

Pro fine præsentis Conclusionis Nota, sub hoc capite contineri omne temporale grave incommodum, quando sine illo Missa audiri non potest; non quasi obedientia debita Ecclesiæ, non sit meritò præferenda rebus nostris temporalibus, & corporalibus commodis, sed quia, ut superius diximus, non censetur hoc præceptum cum tanto onere obligare, ex benigna voluntate Ecclesiæ.

Et hæc ratione excusatur, qui longum iter, v. g. unius leucæ, pedes conficere deberet, vel quamvis non sit tanta distantia, attamen est aliqua notabilis, & aliunde tempestates ingruunt & pluviae, ita ut rem prudenter considerando, notabile censetur detrimentum.

Attendenda hic quoque venit qualitas personæ; nam facilius est viris, maximè assuetis iterationibus, conficere iter duarum aut trium leucarum, quam feminis, præsertim nobilibus & delicatis, iter unius leucæ. Opus ergo est multâ prudentiâ in his & similibus casibus, qui in infinitum quasi possunt multiplicari, dijudicandis.

Hoc tantum advertit, si omnes Ecclesiæ alicujus civitatis essent interdictæ; extra urbem autem, vel in suburbio extaret aliquod templum liberum ab interdicto, nisi distantia sit nimia, tam viri, quam feminae tenerentur eò ire ad satisfaciendum suæ obligationi, eodem jure, quo tenerentur, si in sola illa Ecclesia, aliquantum distanti ab urbe, inveniretur Sacerdos, qui vellet celebrare; neque enim præceptum universale audiendi Missam alligatum est urbi; sed in omni loco obligat, ubi commodè potest audiri.

Hæc possent sufficere; attamen pro pleniori satisfactione benigni Lectoris adjungam patios alios titulos excusationis, qui sunt Charitas, Officium, ac justa Obedientia, denique consuetudo. Itaque juxta communem sententiam:

CONCLUSIO XIII.

Excusat ab auditione Missæ in die Festo titulus Charitatis, Officii, ac justæ Obedientiæ, denique legitimæ consuetudinis.

DE titulo charitatis quando excuset, patet ex dictis præcedenti Conclusionis, nec habeo quod addam.

Ratione porrò officii, aut justæ obedientiæ excusantur Primò, milites custodientes castrum, aut portas civitatis, aut vigiliis facientes, quando sine periculo aliquo non possunt suo muneri desse.

Secundò, pastores ovium aut armentorum, de quibus egimus Conclusione præcedenti. Tertio, vectores mercium, & cursores, qui non possunt iis, à quibus conducuntur satisfacere, si audiant Missam.

Quartò, famuli, qui ut Dominis suis ministrent, omittunt Missam; quod intelligendum est de ministerio necessario juxta communem & ordinarium vivendi modum, vel juxta occurrentes morales & rationabiles occasiones, in quibus ipse Dominus posset idem ministerium præstare cum omissione Missæ: tunc enim certum est nec Dominum peccare præcipiendo, nec famulos parendo, quia illa est gravis & rationabilis causa, & moralis necessitas.

Interim famuli mediocrem adhibeant diligentiam, si fortè possint invenire opportunum tempus implendi præceptum, ad extraordinariam non obligantur; v. g. citius surgendo; & ab ordinario & moderato somno plùs justò demendo, vel aliquid simile præstando; ad hoc quippe non obligat præceptum, quamvis id consulendum sit. Quod etiam bene notandum cursoribus & mercium vectoribus.

At verò si ministerium non sit ita necessarium, sed commodè possit in alium diem, vel horam transferri, non dubium quin Domini graviter peccent præcipiendo, quod impossibile est cum auditione Missæ; nec tantum præcipiendo; sed etiam non adhibendo curam & diligentiam debitam; ut famuli & alii domestici Missam audiant, juxta illud Apostoli 1. Timot. 5. v. 8. *Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infidelis deterior.*

Sed numquid servus tenetur tali præcepto obedire? Manifestum est quòd non; quia ad hoc non censetur se obligasse; quamquam alioquin possit, ad evitandum grave incommodum. Dico, *Grave*; quia levis rixa Domini, quæ timetur obventura, pro nihilo reputari debet, ubi agitur de observatione legis Ecclesiæ.

Auctor sum hujusmodi famulis, qui ita frequenter & irrationabiliter impediuntur à Dominis suis, datâ opportunitate relinquere tale ministerium, ac alium Dominum, & alium modum vivendi quærere. Quòd si non possint sine gravi incommodo, excusantur juxta dicta præcedenti Conclusionis à transgressione hujus præcepti, quòd solum est Ecclesiasticum, & ideo non obligans cum tanto rigore, uti præcepta naturalia maximè negativa, v. g. non occides, non fornicaberis, à quibus nullum præ-

aut justæ obedientiæ?

212. Quam excusentur titulo officii

213. Quando peccet Dominus præcipiendo aliquid impossibile cum auditione Missæ.

1. Tim. 5

214. An servus tunc tenetur obedire præcepto?

210. Excusat omne grave incommodum,

ut iter unius horæ pedes conficiendum,

maximè mulieribus

nobilibus & delicatis.

211. Quid faciendum quando omnes Ecclesiæ civitatis sunt interdictæ?

212. Quam excusentur titulo officii